

Uitleg in een droom

Meditatie ds. Gerard Rinsma zondag 18 december 2016
(vierde advent)

1ste schriftlezing: Jesaja 7:10-17
2de schriftlezing: Mattheüs 1:18-25

OVERWEGING

Lieve mensen,

Vroeg of laat wil elk kind het weten. Wie zijn/haarouders zijn. Van wie je afstamt. En bij wie je hoort. Genetisch dan. Ik zal toch niet de enige zijn, die dat zijn ouders heeft gevraagd? Toen ik het ooit mijn moeder vroeg, pakte ze een klein fotootje uit de kast. Een vrouw op een stoel en een gedrongen man achter haar. Beide in het zwart. Een foto uit het begin van de vorige eeuw. Kijk, zei ze, dat is mijn grootvader. Jij hebt dezelfde haarinplant als hij. En inderdaad had hij net zo'n krullenbol, als ik in mijn wilde jaren. Mijn vader heb ik het nooit hoeven vragen; want het schijnt dat mensen aan mijn manier van lopen alleen al herkennen, dat ik een zoon van hem ben.

Maar hoe anders wordt het, als je afkomst in nevelen is gehuld. Als je bij wijze van spreken te vondeling bent gelegd. Of geadopteerd bent. Of je moeder jong is overleden, of de identiteit van je vader onbekend is of geheim moet blijven. In het zuiden van ons land, in Limburg, ben ik het meer dan eens tegen gekomen: een kind dat pas op latere leeftijd tot de ontdekking kwam, dat de man, met wie haar moeder getrouwd was, niet haar biologische vader was.

Al die jaren had de moeder het verborgen gehouden, gehoopt dat niemand het zou ontdekken. Of –en dat gebeurt soms vaker dan we denken – dat een moeder het geheim meeneemt het graf in. En een kind met onbeantwoorde vragen achterlaat. In een geval heb ik zelfs het sterke vermoeden, dat de vader nog leeft en de dochter hem ook kent, naar dat ze het tot op de dag van vandaag het niet aan hem durft te vragen.

Dat had ook Jezus kunnen overkomen. Want ook Maria had zo'n alleenstaande, alleengaande moeder kunnen worden. Want toen zijn moeder Maria al was uitgehuwelijkt aan Jozef, maar nog niet bij hem woonde, bleek ze zwanger te zijn van de Heilige Geest.

De evangelist Mattheüs is er heel helder in. Het gaat om de geboorte van Jezus Christus. En het is niet zomaar een kind. Nee, al direct klinkt de koningsnaam. Christus, de gezalfde, de koning.

Om de 'genesis', zo staat er letterlijk. Afkomst zoals het NBV vertaald, klinkt wel erg genealogisch. En daarom vertalen anderen deze 'genesis' als wording.

Van Jezus Christus
is de genesis,- geboorte, zó geweest:
als Maria, zijn moeder,
wordt uitgehuwelijkt aan Jozef,
blijkt zij voordat zij samenkomen
het in de schoot te hebben
uit heilige geestesadem.¹

Dit is wat er letterlijk staat: Maria blijkt het in de schoot te hebben uit heilige geestesadem.² Dat laat ruimte voor eigen interpretatie en invulling. In plaats van het dogma van de maagdelijke geboorte als biologisch novum te moeten accepteren. Maar het biedt ook een tegenwicht tegen de al te biologische voorstelling zoals die in de Korán wordt verteld. Daar klinkt het in de 19de soera als volgt:

*Wij stuurden Ghabriel tot Maria in de gedaante
van een beminnelijk mens.*

Maria zei: 'Ik neem mijn toevlucht tot God.'

*Hij zei: 'Ik ben Ghabriel, de boodschapper van je God
en ik kom je een zoon geven.'*

*Maria zei: 'Hoe kan ik een zoon krijgen als nog geen man me aangeraakt
heeft? Ik ben geen onzedige vrouw.'*

*Hij zei: 'Het is wat het is. God heeft dit gezegd:
"Voor Mij is het eenvoudig.*

We zullen het als een wonder voor de mensen laten zijn.

Een geschenk van onze kant, en het is een voldongen feit."

*' Maria trok zich met Ghabriel terug
op een verafgelegen plek en ze raakte zwanger.'³*

Want stel dat Jezus later aan zijn ouders zou hebben gevraagd: zijn jullie mijn echte ouders? Ja, wat zouden ze dan hebben gezegd?

Gelukkig komt Mattheüs ons te hulp; uitvoerig vertelt hij dat Jezus van vaders kant afstamt uit het huis van David, dus van koninklijke af-

¹ Naardense Bijbel Matth. 1:18

² Naardense Bijbel

³ Sura 19 Korán vertaling Kader Abdullah)

komst is.⁴ Een beetje vergelijkbaar met het laatste boek van Geert Mak over de levens van Jan Six; zo komt bij Mattheüs in drie keer veertien geslachten heel Israëls geschiedenis voorbij. Maar dan voelen we ook het spanningsveld, waarin Mattheüs beland: aan de ene kant wil hij de koningslijn vasthouden. En daarmee Jezus een plek geven in de lijn van Israëls grote koningen. En dat gaat alleen langs de mannelijke kant. Van vader op zoon.

Aan de andere kant wil hij ook het volstrekt unieke en eenmalige van dit kind benadrukken. En daarom eindigt het register met: Jakob verwekte Jozef, de man van Maria. Bij haar werd Jezus verwekt, die Christus genoemd wordt.⁵ Je voelt het daar stokken, je voelt daar de natuurlijk loop doorbroken; opeens is er niet meer sprake van verwekken, maar verwekt worden; opeens klinkt niet meer de naam van een man, maar van een vrouw, waardoor je als vanzelf gaat afvragen: hee, hoe zit dat? En als onze nieuwsgierigheid dan is gewekt, zoomt Mattheüs in op die laatste loot aan de stam van David. Die dus niet door Jozef is verwekt. Maar door wie dan wel?

In de verhalen van Genesis kunnen Israëls onvruchtbare aartsmoeders slechts door Gods genade zwanger worden en een zoon baren. Zo beelden die verhalen Israëls geloof uit dat het heil geheel en al van gene zijde komt en dat de Eeuwige dood in Leven kan doen verkeren. Later keert dit motief terug: steeds wanneer Israëls geschiedenis scharniert en er door de genade Gods een nieuw hoofdstuk aanbreekt, wordt ons verteld van een onvruchtbare vrouw die nochtans een kind ter wereld brengt. Het zal dit kind zijn dat een sleutelrol vervult in de overgangperiode die nu een aanvang neemt. Simson wordt uit een onvruchtbare ge-

⁴ Mattheüs 1:1-17 geslachtsregister van Jezus Christus, de zoon van David, de zoon van Abraham. Abraham verwekte Isaak, Isaak verwekte Jakob, Jakob verwekte Juda en zijn broeders, Juda verwekte Peres en Zerach bij Tamar, Peres verwekte Chesron, Chesron verwekte Aram, Aram verwekte Amminadab, Amminadab verwekte Nachson, Nachson verwekte Salmon, Salmon verwekte Boaz bij Rachab, Boaz verwekte Obed bij Ruth, Obed verwekte Isai, Isai verwekte David, de koning. David verwekte Salomo bij de vrouw van Uriah, Salomo verwekte Rechabeam, Rechabeam verwekte Abia, Abia verwekte Asa, Asa verwekte Josafat, Josafat verwekte Joram, Joram verwekte Uzzia, Uzzia verwekte Jotam, Jotam verwekte Achaz, Achaz verwekte Hizkia, Hizkia verwekte Manasse, Manasse verwekte Amon, Amon verwekte Josia, Josia verwekte Jechonja en diens broeders ten tijde van de Babylonische ballingschap. Na de Babylonische ballingschap verwekte Jechonja Sealtiël, Sealtiël verwekte Zerubbabel, Zerubbabel verwekte Abihud, Abihud verwekte Eljakim, Eljakim verwekte Azor, Azor verwekte Sadok, Sadok verwekte Achim, Achim verwekte Eliud, Eliud verwekte Eleazar, Eleazar verwekte Mattan, Mattan verwekte Jakob, Jakob verwekte Jozef, de man van Maria, uit wie Jezus geboren is, die Christus genoemd wordt. Al de geslachten dan van Abraham tot David zijn veertien geslachten en van David tot de Babylonische ballingschap veertien geslachten en van de Babylonische ballingschap tot de Christus veertien geslachten.

⁵ Matth. 1:17

boren en de tijd van de richteren breekt aan: de mannen die Israëls vrijheid bevochten. Samuel wordt uit een onvruchtbare geboren en hij zal de eerste van Israëls koningen zalven. Mattheüs kan er niet omheen: nu de tijd van de Messias aanbreekt, moet daar ook een wonderbare geboorte aan voorafgaan, alleen zo kan hij uitbeelden hoe mensen Jezus hebben ervaren: als een geschenk uit de hemel.

Mattheüs is vanuit zijn eigen traditie vertrouwd met het thema van de onvruchtbare moeders. Denk aan Sara, denk aan Rebekka, denk aan Lea, denk aan Hannah, denk aan Elisabeth. Maar ook de hellenistische cultuur van die dagen kent een verwant motief: van keizers, koningen en andere heldengestalten wordt niet zelden verteld dat zij uit een maagd werden geboren, door de godheid verwekt.

En voor die mogelijkheid kiest Mattheüs: in zijn evangelie zal Jezus uit een maagd worden geboren en zal niet Jozef, maar God de verwekker zijn. Zal Maria het in de schoot te hebben uit heilige geestesadem.

Voor joodse oren niet zo'n vreemde gedachte. Wordt Israël in de Schriften niet Gods Zoon genoemd, Gods dierbaar kind, vrucht van zijn verlangen? En wordt ook Israëls koning niet Gods Zoon genoemd? Wanneer in Israël een koning zijn troon bestijgt, weerklinken immer de godswaarden uit die oude koningspsalm: 'Mijn zoon zijt gij, ik heb u heden verwekt.'⁶

Daarom wil Mattheüs wil ook die andere lijn vasthouden: die van het koningschap in de lijn van David. Het kind mag niet in het geheim geboren worden, geen bastaard is hij, maar een koningskind. En daarom vindt er een goddelijke interventie plaats, waardoor deze onverwachte, onvoorziene gebeurtenis een bijbehorende verklaring krijgt. In een droom vallen de puzzelstukjes in elkaar. In de droom vertelt een engel aan Jozef hoe Maria zwanger is geraakt. En in diezelfde droom zal de engel Jozef op het hart binden om vrouw en kind niet te verstoten, maar draagt hij hem op zijn naam uit te roepen.

Mattheüs zinspeelt hier op een bekend joods gebruik, dat bij de geboorte van een kind plaats vindt. Jozef is met Maria getrouwd, maar het liqqoechin, het 'tot zich nemen', de eigenlijke bruiloft heeft nog niet plaatsgevonden.

⁶ psalm 2

En dat begrip neemt Mattheüs als woordherhaling op in zijn verhaal.

⁷Een engel daalt of om te bewerkstelligen dat het 'tot zich nemen' van de reeds zwangere Maria toch zal plaatsvinden.⁸ Jozef zal Maria openlijk tot zich nemen en het kind zal openlijk het licht zien in het huis van David, de koning. Jozef doet wat van hem gevraagd wordt. Hij is een rechtvaardige.

En als het kind later zal vragen wie zijn ouders zijn, dan zal Jozef naar eer en geweten kunnen zeggen: je bent verwekt door heilige geestesadem, maar ik heb op gezag van de engel je moeder tot me genomen en op gezag van diezelfde engel je naam over je uitgeroepen.

Want dat is de tweede zorg van de engel: dat Jozef de naam over het kind uitroept. Want zo wil het Israëls verhaaltraditie: de vrouw brengt een mensenkind ter wereld, de man roept de naam over het kind uit.⁹

Jezus. Jehoshua. Jozua. Naamgenoot zal hij zijn van de man die als eerste van het godsvolk het beloofde land is binnengegaan. Een bevrijder zal hij zijn, die de zijnen redt van alle ellende waarin de zonde hen brengt: knechting, angst en dood.

Dat is waar Mattheüs van weet mee te praten. Als enige evangelist vertelt hij van zijn eigen redding: Hoe Jezus hem bij het tolhuis had zien zitten en tegen hem had gezegd: 'Volg mij.' Waarop Mattheüs was opgestaan en hem was gaan volgen. En toen hij daarop samen met anderen met hem aan een tafel lag, was het deze Jezus, die het voor hem en anderen op had genomen en hen in het openbaar had verdedigd tegen mensen, die hem erop aanspraken. Dat het geen pas gaf om zich met tollenaars en zondaars in te laten. Waarop Jezus had geantwoord: 'Mensen van onbesproken gedrag hebben geen dokter nodig, maar zieken wel. Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars.'¹⁰

⁷ Deurloo ter Linden het luistert nauw,pg. 210

⁸ <http://www.jewfaq.org/birth.htm> A girl's name is officially given in synagogue when the father takes an aliyah after the birth, discussed above. A boy's name is given during the brit milah (ritual circumcision), The standard form of a Hebrew name for a male is [child's name] ben [father's name]. For a female, the form is [child's name] bat [father's name]. If the child is a kohein, the suffix ha-Kohein is added. If the child is of the tribe of Levi, the subject Ha-Levi is added. There are no formal religious requirements for naming a child. The name has no inherent religious significance. In fact, the child's "Hebrew name" need not even be Hebrew; Yiddish names are often used, or even English ones.

⁹ Naar bijbels besef begint het leven niet bij de eerste ademhaling, je leven begint met het roepen van je naam. Die naam drukt je wezen uit, je roeping, het is je roepingsnaam. Je leeft pas echt wanneer je de naam ontvangt waarmee je in dit leven geroepen kunt worden.

En bijbels gesproken eindigt het leven niet bij de laatste ademhaling. Want het verhaal gaat dat je naam geschreven staat in de palm van Gods hand.

¹⁰ Matth. 9:9-13

U begrijpt: dat valt niet bij iedereen even goed en daarom zal tot op de dag van vandaag Jezus als Christus, Messias weersproken blijven. Hij, Israëls koning in de lijn van David? Kijk toch eens om je heen. Hij de bevrijder van hun zonden? Wat is er met zijn komst dan veranderd? Knechting, angst en dood regeren nog steeds. En brutalen en populistten hebben de halve wereld.

Mattheüs kent de kritiek, hij heeft het z'n hele leven al gehoord. En daarom legt hij de engel een veelzeggend bijbelcitaat in de mond: Vrees niet, Jozef. Dit alles is geschied, opdat vervuld zou worden hetgeen de Heer door de profeet gesproken heeft, toen hij zei: zie, de maagd zal het in de schoot krijgen en een zoon voortbrengen, en als zijn naam zullen ze uitroepen 'Immanoeël' ¹¹ vertaald is dat: met ons is God!

Ooit sprak de profeet Jesaja eeuwen geleden deze woorden tot een benarde koning Achaz, waarbij de profeet wellicht de vrouw van Achaz op het oog had. Hun kind, de kleine Hizkia, die geboren wordt, zal als 'Immanuel' koning Achaz tot teken zijn dat Israëls God niet door macht en geweld wil regeren, maar op de wijze van een weerloos kind.¹²

Dit oude woord van Jesaja heeft Mattheüs in Jezus in vervulling zien van gaan. Gods belofte aan Israël - alles waar het in Israëls geschiedenis om gaat - heeft in zijn ogen in het koningskind Jezus gestalte gekregen. Hij zal tijdens zijn leven uitgroeien tot koning van de barmhartigheid. En daarom de naam Immanuel mogen dragen: God met ons.

Weet u waar ze dat heel goed begrepen hebben? In Brazilië. In de donkere tijden, die het land tegemoet gaat, is daar de naam Immanuel, God met ons. een teken van redding, een symbool van verwachting, een oriëntatie naar het licht. In Latijns-Amerika is Immanuel een beeld van hoop en verzet tegen de grote ongelijkheid. Immanuel is een lied dat stil-letjes, maar onophoudelijk, in de favela's gezongen wordt.¹³

¹¹ Jes. 7,14

¹² zie geslachtsregister Matth. 1:9 Achaz verwekte Hizkia

¹³ <https://m.letras.mus.br/cancao-nova/emmanuel-hino-da-jmj-2000-italia/> <https://www.vagalume.com.br/cancao-nova/emmanuel-hino-da-jmj-2000-italia.html>

No horizonte uma Grande Luz viaja na história,
Através dos anos, vencendo as trevas, fazendo-se memória,
Iluminando a nossa vida, claro nos revela,
Que não se vive se não se busca a Verdade.

De mil caminhos chegando aqui, nos passos, muita fé.
Ouvimos o eco da Palavra que ressoa ainda,
E da canção sob este Céu: Para o mundo inteiro

En de jonge vrouw die hem zal baren is een icoon van bevrijding. Zij heeft de moed en kracht haar lichaam in te zetten voor gerechtigheid. En ondanks dat misère, honger en pijn niet plotsklaps verdwijnen, personifieert deze jonge vrouw leven en licht. Aan wie gevangen is in onrechtvaardige structuren, laten deze vrouw en haar zoon iets anders zien: een moment van compassie, gulheid en vrede. ¹⁴

Immanuel; dankzij zijn vader kennen we zijn naam, dankzij de engel weten we van zijn afkomst, dankzij Mattheüs weten we wie hij was.

Dankzij zijn moeder is hem het leven geschonken en dankzij Zijn hemelse Vader, die zijn oogappel aan ons heeft toevertrouwd.

Met kerst vieren we de geboorte van dit kind. En weet u wat ik u daarbij toewens: dat u net zoals dit kind weet hebt wie uw ouders zijn. En dat u hun namen met trots, met respect kunt noemen. Ik ben er één van die en die. Maar tegelijk ook dat u met dit kind mag weten dat u door dit kind Jezus Christus ook een kind van God mag weten, al vanaf uw geboorte het stempel dragend van Uw hemelse vader die u geschapen heeft en gevormd in de moederschoot. Amen.

Está vivo hoje o Homem Vero, Cristo entre nós.

E aqui,

Sob essa mesma Luz, sob essa mesma Cruz,

Cantamos a uma voz:

Emmanuel, Emmanuel, Emmanuel!

Emmanuel, Emmanuel!

E da cidade em que derramou Seu Sangue por amor,

Que vem mudando o velho mundo, recomeçaremos,

Seguindo Cristo. Junto a Pedro renasce em nós a fé,

Palavra viva que nos renova, e cresce em nós.

O grande dom que Deus nos deu, Cristo, o Seu Filho,

A humanidade renovada é nele salvada.

É Vero Homem, Vero Deus, é o Pão da Vida,

Que a todo homem e aos Seus irmãos se entregará.

¹⁴ Felipe Rocha is protestants theoloog, activist en facilitator bij CEBI, Centrum voor Bijbelse Studies.